

LA CRIMINALITZACIÓ DEL MOVIMENT FEMINISTA A L'ESTAT ESPANYOL DURANT LA COVID-19

Maria Medina-Vicent

Universitat Jaume I (Castelló de la Plana)

Les mesures derivades del control de la COVID-19¹ han afectat la forma en què organitzem les nostres vides a causa de l'acompliment dels confinaments, les restriccions de reunió i les limitacions en la mobilitat, mesures que configuren noves realitats que han transformat la nostra quotidianitat i que limiten també les possibilitats de mobilització social. A més, la por a un possible contagi per COVID-19 comporta una disminució en les trobades físiques amb altres persones, cosa que irremeiablement suposa la reducció de les protestes als carrers, ja que s'estreny allò que entenem per espai públic. Per a un moviment social i ciutadà com el feminista, aquesta realitat es torna patent, tenint en compte a més, que durant el primer confinament a Espanya van augmentar el nombre de casos de violència contra les dones, ja que moltes es van veure atrapades a casa amb els seus maltractadors. Així doncs, en un context en què les dones veuen augmentats gran part dels seus problemes quotidians, hi ha diferents reptes als quals s'ha d'enfrontar el moviment feminista que es vol fer present a les places i als carrers.

En aquest article tractarem de reflexionar sobre com han afectat les mesures restrictives derivades de la gestió de la pandèmia a l'Estat espanyol, a l'organització de les mobilitzacions del 8M, d'una gran visibilitat des de l'any 2018. En dit any, sota el lema "Si ens aturem, el món s'atura", es va organitzar una vaga de dones de 24 hores en l'àmbit laboral, educatiu, de cures i de consum, que va tenir un impacte sense precedents en dit territori (Campillo, 2019). Entenem que el moviment feminista com a moviment ciutadà i polític va més enllà d'aquesta data, no obstant, per acotar la nostra reflexió a un espai clar i definit, tractarem d'identificar quines alternatives s'han organitzat des de les assemblees feministes, i també com l'argument sobre la necessitat de "cuidar-nos" en aquest context pandèmic ha estat utilitzat, sobretot per part

de la dreta política, per restringir les mobilitzacions feministes i criminalitzar aquest moviment. Al mateix temps, cal assenyalar que aquesta reacció i resistència cap al moviment feminista a l'Estat espanyol la situem no tant en el marc de prevenció real dels contagis per coronavirus, com en la confrontació directa dels partits de tall conservador amb l'arrel política interseccional, intergeneracional, anti-capitalista, anti-racista, decolonial, pro-cures, etc. del moviment 8M.

REACCIONS POLÍTIQUES FRONT A LA CONVOCATÒRIA DEL 8M 2020 I DEL 8M 2021

Els dies previs a la declaració de l'estat d'alarma a l'Estat espanyol, que va donar inici el 15 de març de 2020, es van caracteritzar per la incertesa. Es desconeixia quins serien els passos que donaria el govern i, des dels moviments feministes, es plantejava el dubte sobre si es podrien o no organitzar les concentracions i manifestacions anuals del 8M. Finalment

1 Aquest article s'emmarca en el projecte d'investigació XXX.

totes les convocatòries es van poder desenvolupar amb normalitat i uns dies després va començar el confinament total de la societat espanyola. En aquest context, podem rastrejar l'inici d'una sèrie de missatges provocadors llançats a través de les xarxes socials de partits polítics com PP i VOX, sent aquest últim el més incendiari (Guerrero-Solé i Olivier, 2020). Gran part d'aquests missatges apuntaven a una suposada "incompetència" del govern PSOE-Unidas Podemos respecte a la gestió de la crisi sanitària, però també es dirigien a culpabilitzar a dit govern per haver deixat que es produís la convocatòria de vagues feministes el dia 8 de març de 2020. Començava així també la criminalització del moviment feminista a Espanya, com un dels principals "culpables" de la ràpida expansió de virus.

Des de l'inici de la pandèmia, el moviment feminista ha estat en el punt de mira de la dreta política. Aquest és un debat que s'ha repetit en la convocatòria del 8M de l'any 2021, on des de la dreta s'ha buscat la prohibició de les concentracions feministes, mentre que en els partits d'esquerres s'ha mantingut una posició més moderada o favorable. En relació, la portaveu del govern, María Jesús Montero, ha assenyalat que: "Hay que celebrar y reivindicar el feminismo con voz alta, con voz clara, pero tenemos que hacerlo sin poner en riesgo ni en duda, ni la seguridad ni la salud de nuestros compatriotas"². En cap moment es va decretar ni recomanar la prohibició de concentracions, però sí la recomanació de respectar les mesures de seguretat. Es va fer doncs, una crida a la creativitat de les associacions feministes a l'hora d'organitzar aquesta data. El que resulta evident és que l'organització del 8M de 2021 a Espanya, ha donat lloc a tot un seguit de debats en els mitjans de comunicació i els partits polítics sobre la conveniència de prohibir o no les reunions en aquesta data. Finalment, i després de la recomanació del Ministeri de Sanitat d'evitar les manifestacions massives, la Delegació del govern espanyol va decidir prohibir les concentracions en el cas de Madrid, sent una de les comunitats amb major nombre de contagiats per COVID-19 en eixe moment. D'aquesta manera, les convocatòries van sumar un total de 637 accions reivindicatives de les quals 83 van ser prohibides³.

En gran mesura, les crítiques de l'oposició dirigides al 8M en particular, però al moviment feminista en general, emmascaren l'articulació d'estratègies per desvirtuar el moviment feminista (Juárez, Calvo, i Sánchez, 2021), que

² Veure: <https://www.rtve.es/noticias/20210302/declaracion-8m-gobierno-pandemia/2079994.shtml>

³ Veure: Mapa | Consulta todas las convocatorias para este 8M marcado por su adaptación a la pandemia. <https://www.elsaltodiario.com/feminismos/mapa-8-marzo-2021-huelga-feminista>

ha sabut adaptar-se als requeriments sanitaris en aquesta convocatòria del 8M de 2021. De fet, resulta com a mínim paradoxal que sigui el partit polític (VOX) encarregat de fer una crida ciutadana als carrers per protestar contra les mesures de govern, desafiant les mesures sanitàries i el confinament amb diverses manifestacions, el que s'afanyi a criminalitzar el moviment feminista per precisament sortir al carrer. Per exemple, el 23 de maig de 2020 VOX va convocar mobilitzacions en diferents ciutats espanyoles, perquè els ciutadans protestessin des dels seus cotxes contra la gestió del govern en la crisi sanitària, social i econòmica per la pandèmia de coronavirus, advertint que aquest govern estava utilitzant la crisi per impulsar una "agenda sociocomunista". A més, en diverses ocasions s'han produït mobilitzacions de ciutadans que es neguen a fer servir mascareta i a seguir altres directrius de govern en aquest sentit, que en molts casos són animats i motivats per dit partit a través de les xarxes socials i fins i tot de les intervencions que es produeixen en el congrés.

Des de la nostra perspectiva, es pot identificar darrere d'aquesta polèmica suscitada al voltant del 8M, una intenció major de presentar a les feministes com temeràries i

desconsiderades amb la salut dels altres. De fet, l'argument de les cures, de cuidar els altres en un context d'alta perillositat per a la salut de la ciutadania, s'ha utilitzat en contra del moviment feminista, quan la reclamació pel reconeixement de les cures com un sector clau de les nostres societats ha vingut sent un dels pilars centrals de reivindicació dels feminismes des dels seus orígens. És a dir, la crida a "cuidar les unes de les altres" no sortint als carrers, ha estat utilitzada per criminalitzar, per exemple, en els mitjans de comunicació, a aquells grups que sí que han continuat amb les convocatòries. Aquesta lògica discursiva pot resultar molt perillosa, quan sí que hi ha maneres de convocar i mantenir vives les protestes als carrers sense posar en perill a la població, perquè pot contenir la intenció implícita de la desmobilització d'un moviment que està adquirint gran força a l'Estat espanyol en els últims anys.

Apuntant a aquest procés de criminalització del moviment feminista en dit territori per part de la dreta política, diferents associacions i partits polítics (Asociaciones Vecinales Federación Regional Madrid, Podemos Madrid, Equo, PCE Madrid, CCOO Madrid, Más Madrid, Izquierda Unida Madrid, UGT Madrid) van signar un comunicat conjunt davant la prohibició de les mobilitzacions del 8M per part de la Delegació de Govern de Madrid en què declaraven: "Las organizaciones que suscribimos este comunicado no compartimos ni entendemos dicha prohibición, al entender que responde a una cuestión política y no sanitaria como se quiere hacer ver". A més, en aquest comunicat es pot llegir la paradoxa referent a que sigui també la Comunitat de Madrid la que hagi prohibit les concentracions feministes, quan la gestió de la pandèmia per part de la seva presidenta en dit període (Isabel Díaz Ayuso, PP), s'ha caracteritzat per una resistència general a imposar confinaments perimetrals, tocs de queda i altres mesures sanitàries en pro de la reactivació de l'economia de la comunitat.

MOBILITZACIONS FEMINISTES DURANT LA PANDÈMIA COVID-19

Evidentment, sent el moviment feminista un moviment heterogeni que té diferents posicions respecte a certs temes, tampoc el context de pandèmia i el debat sobre la pertinència o no de convocar concentracions ha estat unànime. Hi ha hagut diferents experiències i aproximacions a la problemàtica. Algunes de les assemblees han mostrat la seva preocupació pel que consideren una creixent persecució cap al moviment feminista a Espanya, emmarcat en l'auge dels discursos anti-feministes (Àvila Bravo-Villasante, 2020). I és que durant aquests mateixos dies del 8M es van mantenir actives moltes

altres activitats en altres espais que, vistos des dels mateixos arguments que s'esgrimien contra el moviment feminista, podien contenir també "riscos" per a la salut. Per exemple, a l'Assemblea 8M de Ceuta van assenyalar: "Hemos podido observar que, para determinados sectores, este día ya no debería llamarse así, sino Día de la persecución a cualquier acto feminista. Parece ser que cierta parte de la sociedad tiene como objetivo perseguir, cuestionar y aconsejar sobre las manifestaciones o concentraciones de representación feminista en la que tenemos como objetivo principal enaltecer y reivindicar los derechos y libertades conseguidas, así como los que aún no se han alcanzado y continuamos reclamando"⁴.

No obstant això, el moviment feminista a Espanya ha sabut adaptar-se a aquests contratemps i limitacions, organitzant diferents alternatives a les concentracions massives d'altres anys. Per començar, moltes accions van passar al format en línia, tenint en les xarxes socials la seva via de comunicació i connexió amb les dones al voltant de mapa (Millán, 2021), reforçant la tendència dels últims anys pel que fa a l'ús de les xarxes socials per part del feminisme (Autor/a, 2020). D'altra banda, es van produir concentracions immòbils i amb limitacions d'aforament, cassolades i pancartes des dels balcons. En aquelles concentracions físiques que es van mantenir, es va optar per iniciar el recorregut des de diferents punts de les ciutats per evitar aglomeracions i marcar a terra la distància de seguretat a mantenir entre les participants. També es van organitzar bicicletades per promoure la distància de seguretat i aprofitar els espais a l'aire lliure. En resum, es va apostar per la deslocalització de la mobilització i per aforaments menors a 500 persones en els quals es van tenir molt en compte la distància, l'ús de màscares i gels hidroalcohòlics, els cordons de seguretat i les propostes d'accions simbòliques en lloc de grans mobilitzacions.

Cal remarcar ací de nou que el moviment 8M al marc de l'Estat espanyol adquireix de forma general un tint de base anti-capitalista, anti-racista, anti-imperialista, interseccional i eco-conscient (entre d'altres bases de caire transformador), que s'oposa a les premisses d'un feminisme liberal⁵ o neoliberal que es centra en l'apoderament psicologicista e individualista de la dona particular (Rottenberg, 2018; Autora 2019). En aquest sentit, cal remarcar que existeix una diferència clau entre la concepció del subjecte transformador que té la primera vessant anomenada i la de la segona, on passem d'una concepció col·lectiva dels problemes socials a una concepció

4 Veure: <https://www.ceutaldia.com/opinion/mail-al-director/8-marzo-reivindicacion-podia-faltar/20210302120736229194.html>

5 Veure: *Manifiesto del Feminismo Liberal* (Ciudadanos, 2019): <https://www.ciudadanos-cs.org/manifiesto-feminismo-liberal>

merament individualista que situa la responsabilitat individual per damunt del col·lectiu. En aquest sentit, moviments com el 8M permeten rearticular la consciència d'un subjecte feminista que es sap heterogeni i combatiu, mentre que aquell feminisme liberal o neoliberal (possiblement defensat per partits del mateix caire) pretén desarticular la base combativa i col·lectiva de dit moviment. De fet, es pot considerar que la criminalització del moviment feminista a l'Estat espanyol per part de certs partits polítics en esta etapa pandèmica es deu, no tant a la perillositat amenaçant del virus, sinó al caràcter declaradament transformador del moviment 8M, que fica en entredit no només la desigualtat generada per qüestions de gènere, sinó de classe, raça... i que, en definitiva, fica en dubte la pròpia lògica del sistema econòmic neoliberal incidint sobre la precarietat de les dones en una accepció àmplia, i superant la visió de la dona com un subjecte neoliberal preparat per a ser explotat en el mercat.

▶▶ CONCLUSIÓ

Resulta com a mínim paradoxal que siguin els partits polítics que han demostrat una major oposició i desconfiança cap a la gestió que el govern espanyol ha fet de la pandèmia, així com de les directrius procedents de la comunitat experta, els que s'afanyen a promoure la prohibició de les concentracions i manifestacions del 8M de 2021 esgrimint l'argument del necessari compliment de les mesures sanitàries. Sobretot quan especialment partits com VOX repeteixen amb insistència el mantra de la necessària flexibilització de les mesures com a tancament de restaurants, tocs de queda o confinaments perimetrals. En certa mesura, aquesta reacció ens diu molt sobre la veritable posició de la dreta sobre el moviment feminista a Espanya, una oposició que té por de la reclamació de transformació social que esgrimeixen aquests moviments. A més el 8M és un espai de trobada de diferents corrents i associacions feministes, amb diferents aproximacions a la desigualtat de gènere, però amb punts en comú que marquen una reclamació d'un feminisme per al 99%. Un feminisme de base anti-capitalista, anti-racista, interseccional i d'esquerres (Arruzza, Bhattacharya i Fraser, 2019), un feminisme llunyà a les edulcorades declaracions d'intencions "en defensa de la igualtat" que es fan des de partits com PP, VOX i Ciudadanos, blanquejant i creant un fals feminisme de dones privilegiades amb una perspectiva individualista i doblegada als interessos neoliberals.

BIBLIOGRAFIA

- MEDINA-VICENT, M. (2020). *Mujeres y discursos gerenciales. Hacia la autogestión feminista*. Albolote (Granada): Comares.
- MEDINA-VICENT, M.; REVERTER, S. (2020). *El feminismo en 35 hashtag*. Madrid: La Catarata.
- ARRUZZA, C., BHATTACHARYA, T. i FRASER, N. (2019). *Manifiesto de un feminismo para el 99%*. Barcelona: Herder.
- ÁVILA BRAVO-VILLASANTE, M. (2020). *La máquina reaccionaria. La lucha declarada a los feminismos*. València: Tirant Lo Blanch.
- CAMPILLO, I. (2019). "If we stop, the world stops: the 2018 feminist strike in Spain". *Social Movement Studies*. Núm. 18 Vol. 2, pàg. 252-258.
- FLORES PAREDES, B. (2021). *Ciberactivisme feminista a Catalunya. El cas del 8M a Catalunya*. Barcelona: Fundació Josep Irla.
- GUERRERO-SOLÉ, F., i P. OLIVIER. (2020). "La toxicidad de la política española en Twitter Durante la pandemia de la COVID-19". *Hipertext.Net*. 21, pàg. 133-39.
- JUÁREZ, J., CALVO, P. e. I. E. SÁNCHEZ. (2021). "Políticas de incomunicación ante la COVID-19 en España: estrategias de manipulación para la culpabilización de las manifestaciones del 8M". *Historia y Comunicación Social*. 26, (Número especial), pàg. 31-40.
- MILLÁN, M. (2021). "El 8M ebrenca es reinventa". *Diari de Tarragona*. 27. [21 d'abril de 2021].
- ROTTENBERG, C. (2018). *The Rise of Neoliberal Feminism*. Oxford: Oxford University Press.